

Kainatta yaratılmış olan sınırsız sayıdaki gezegen ve yıldızların çok az kısmını görüp tefekkür edebiliyoruz. Diğerlerinin yaratılmasının hikmeti nedir? Bu durum Allah'ın iktisadına ters olmuyor mu?

"Ey ahmak nokta-i sevda! Hâlıkın ef'âli sana nâzır değildir. Ancak Ona bakar. Kâinatı senin hendesen üzerine yapmış değildir. Ve seni hilkat-i âlemde şahit tutmamıştır. İmam-ı Rabbânî'nin (r.a.) dediği gibi: 'Melikin atiyelerini, ancak matiyeleri taşıyabilir.'"(1)

Atiyye: Kelime olarak *hediye, bahşış, lütuf ve ihsan* anlamlarına geliyor. Bu cümledeki manası *maksat ve gayelerdir*. Yani kainatta hedef ve maksat tutulan şeylerin geneline verilen bir isimdir. Allah'ın kainatta takip ettiği hikmet ve maksatların tamamına *atiyye* denilir.

Matiyye: Kelime olarak *binek ve yük taşıyan vasıta ve araç* demektir. Bu cümledeki ıstılahı manası maksat ve gayelerin altından kalkan, onları anlamlı hale sokan gerekçe ve vasıtalar anlamındadır. Yani Allah'ın kainatta takip ettiği hikmet ve maksatları ancak yine onun külli nazarı ve külli istifadesi kaldırabilir. Yoksa insanların ve cinlerin cüzi nazarları kainatın umumunda tecelli eden maksat ve hikmetlere kifayet etmez. O külli gayeler insanların cüzi istifadesi için değildir.

Kainatta insanın idrak ve ihata edemeyeceği kadar sınırsız hikmet ve gayeler vardır. Bu gaye ve hikmetlerin hepsi de sanatkar ve ustasını gösterip ona işaret ediyor. Bir sanat ve eser, kendi nefesine bir bakıyor ise, sanatkar ve ustasına binler yönle bakıyor.

Mesela; bir resim tablosunda, resim tablosunu oluşturan tahta ve tuval, tablonun nefsi ve kendisi hükmündedir. Bu resim tablosunun boş tuvali ve önemsiz tahtasına bakıp da kimse sergiye gelmez. İnsanları resim sergisine çeken şey; tablonun tuval ve tahtası değildir, üzerindeki resim sanattır. Resim sanatındaki bütün incelik ve çizimler de ressama işaret eden levhalar hükmündedir. Demek bir resim tablosu nefisini, yani tuval ve tahtasını bir gösterirken, üzerindeki resim sanatı ile ressamını binler vasfı ile tanıtır.

Aynı şekilde bir çiçeğin maddesi ve dünyaya bakan faydası birkaç iken, sanatkarı olan Allah'a bakan yüz binlerce yönü ve işareti vardır. Yani; çiçek üstündeki her bir nakış ve işleme ile sanatkarını bize tanıtıyor. Mesela; çiçeğin o güzel ve tatlı tebessümünde Allah'ın Muhsin, Cemal, Müzeyyin gibi çok isimleri tecelli ile kendini

ilan ediyor. Çiçeğin maddesi değil, üstündeki nakış ve sanatları daha çoktur. Bu da nakış ve sanatlar adedince isimleri akla gösteriyor, zira her nakış ve sanat arkasında bir isim tecelli ediyor.

Bundan daha da ötesi; çiçeğin üzerindeki nakışlar ve sanatlar faraza bin ise, insanın bu nakış ve sanatlardan istifadesi bir ikiye tesadüf ediyor. Öyle ise geri kalan kısmı Allah'ın külli nazarına bakıp ona hitap ediyor. Burada çiçeklerin üstündeki sayısız tecelli ve nakışlar Allah'ın atiyeleridir. Bunları bütünü ile ihata edip istifade etmek ise ancak Allah'ın külli nazarıdır ki, Allah'ın bu sonsuz nazarı bu atiyelere matiyeye oluyor. Zira sonsuz tecelli yükünü yine sonsuz bir nazar kaldırabilir.

Kainatın ve içindekilerin yaratılma gerekçelerinin ilki ve en önemlisi Allah'ın kendi cemal ve kemalini mahlukat aynasına görmek ve göstermek istemesidir. Bu yüzden mahlukatı kesretle yaratıp icat ediyor.

"Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim ve mahlûkatı yarattım."(2)

Yani şu kainat sarayının yaratılma gerekçesi Allah'ın isim ve sıfatlarını bu kainat sahnesinde tecelli ettirip, hem kendi İlahi nazarı ile hem de gayrın nazarı olan mahlukatın nazarı ile bu tecellileri seyredip müşahede etmektir. Kainatta sergilenen isimlerin en büyük müşahidi Allah'ın bizzat kendisidir. Sonra da sırası ile insanlar, melekler, cinler ve ruhanilerdir.

Öyle ise sayısız gezegenlerin icadı abes ve israf değil, tam bir hikmet ve iktisattır. Kainat sofrasının tek misafiri insan değildir, sayısız melek ve ruhaniler de bu sofraların misafirleri olup onlar da istifade ediyorlar.

Buraya kadar izah etmeye çalıştığımız manalar Bediüzzaman Hazretlerinin Onuncu Söz Risalesinde geçen şu cümelerin bir yorumudur:

"Evet, her şeyin vücudunun müteaddit gayeleri ve hayatının müteaddit neticeleri vardır. Ehl-i dalâletin tevehhüm ettikleri gibi dünyaya, nefislerine bakan gayelere münhasır değildir ta hikmetsizlik içine girebilsin. Belki her şeyin gayât-ı vücudu ve netâic-i hayatı üç kısımdır:"

"Birincisi ve en ulvîsi Sâniine bakar ki, o şeye taktığı harika-i san'at murassaâtını, Şâhid-i Ezelînin nazarına resmigeçit tarzında arz etmektir ki, o nazara bir ân-ı seyyâle yaşamak kâfi gelir. Belki, vücuda gelmeden, bilkuvve niyet hükmünde olan istidadı yine kâfidir. İşte, seriüzzevâl lâtif masnuat ve vücuda gelmeyen, yani sünbül vermeyen birer harika-i san'at olan çekirdekler, tohumlar şu

gayeyi bitamamihâ verir. Faydasızlık ve abesiyet onlara gelmez. Demek, her şey, hayatıyla, vücuduyla Sâniinin mucizât-ı kudretini ve âsâr-ı san'atını teşhir edip, Sultan-ı Zülcelâlin nazarına arz etmek birinci gayesidir."

"İkinci kısım gaye-i vücut ve netice-i hayat, zîşuura bakar. Yani, her şey, Sâni-i Zülcelâlin birer mektub-u hakaiknümâ, birer kaside-i letâfetnümâ, birer kelime-i hikmet-edâ hükmündedir ki, melâike ve cin ve hayvanın ve insanın enzârına arz eder, mütalâaya davet eder. Demek, ona bakan her zîşuura ibretnümâ bir mütalâagâhtır."

"Üçüncü kısım gaye-i vücut ve netice-i hayat, o şeyin nefesine bakar ki, telezzüz ve tenezzüh ve bekâ ve rahatla yaşamak gibi cüz'î neticelerdir. Meselâ, azîm bir sefine-i sultaniyede bir hizmetkârın dümencilik ettiğinin gayesi, sefine itibarıyla yüzde birisi kendisine, ücret-i cüz'iyesine ait, doksan dokuzu sultana ait olduğu gibi; herşeyin nefesine ve dünyaya ait gayesi bir ise, Sâniine ait doksan dokuzdur."

"İşte bu taaddüd-ü gayattandır ki, birbirine zıt ve münafi görünen hikmet ve iktisat, cûd ve sehâ ve bilhassa nihâyetsiz sehâ ile sırr-ı tevfiği şudur ki:"

"Birer gaye nokta-i nazarında cûd ve sehâ hükmeder, ism-i Cevâd tecellî eder. Meyveler, hubublar, o tek gaye nokta-i nazarında bigayri hisabdır; nihayetsiz cûdu gösteriyor. Fakat umum gayeler nokta-i nazarında hikmet hükmeder, ism-i Hakîm tecellî eder. Bir ağacın ne kadar meyveleri var; belki her meyvenin o kadar gayeleri vardır ki, beyan ettiğimiz üç kısma tefrik edilir."

"Şu umum gayeler nihayetsiz bir hikmeti ve iktisadı gösteriyor. Zıt gibi görünen nihayetsiz hikmet, nihayetsiz cûd ile, sehâ ile içtima ediyor. Meselâ, asker ordusunun bir gayesi temin-i asayıştır. Bu gayeye göre ne kadar asker istersen var ve hem pek fazladır. Fakat hıfz-ı hudut ve mücahede-i a'dâ gibi sair vazifeler için, bu mevcut ancak kâfi gelir; kemâl-i hikmetle muvazenededir."

"İşte, hükûmetin hikmeti, haşmet ile içtima ediyor. O halde, o askerlikte fazlalık yoktur denilebilir."(3)

Dipnotlar:

(1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Katre'nin Zeyli.](#)

(2) bk. *Keşfu'l-Hafâ, II / 132, hadis: 2016.*

(3) bk. [Sözler, Onuncu Söz, Altıncı Hakikat, Haşiye.](#)